

DANA PODRACKÁ

ZATYKAČ NA ŠTÚRA

ZATYKAČ

Horiaca Stará Turá pripomínala horiacu vyľudnenú Moskvu, do ktorej vstúpili Napoleonove vojská. Moskva bola podpálená na protest proti cudzincom. Starú Turú však podpálili na protest proti slovenským povstalcom, na protest proti vlastným. V psychológii drancovania je zahrnutý starý kmeňový archetyp, podľa ktorého mi patrí aj to, čo mi nepatrí, len preto, lebo som na víťaznej strane. Korisť bola formou náhrady za strach zo straty vlastného života. Korisť „bezmenných“ bola malá – možno zvier, možno vec, obraz či džbán. Utekanie s korisťou predznamenávalo chytenie nie malých, ale veľkých rýb. Uhorská vláda chcela ukoristiť vodcov, hlavy tohto pohybu, a preto vydala zatykač na Štúra, Hurbana a Hodžu. Stalo sa tak 17. októbra 1848, keď Lajos Kossuth vydal zatykač na Štúra, Hurbana a Hodžu s vypísanou odmenu 100 zlatých od hlavy. Všetci traja stáli na čele Slovenskej národnej rady (SNR), ktorá sa utvorila 16. septembra 1848 vo Viedni, avšak 19. septembra 1848 vypovedali v mene SNR poslušnosť uhorskej vláde.

Reálnemu zatykaču predchádzali pokusy uhorskej vlády eliminovať vodcov Žiadostí slovenského národa a postupne 12. mája, 22. mája a 1. júna 1848 vydala zatykač na Štúra, Hurbana a Hodžu. Viliam Pauliny-Tóth hovorí o nich v spomienkach *Tri dni zo Štúrovho života* ako o „obežníkoch proti panslávom“. Nebyť šťastných náhod, Štúr by bol býval zatknutý. Bolo to ako v akčnom filme zo súčasnosti, ibaže nie podľa scenára, ale naostro. Pri budatínskom moste ho prepustili dobroprajní slovenskí strážnici a dostal sa k priateľovi Štefanovi Závodníkovi do Veľkej Diviny, kde prespal. Hodinu po jeho odchode ho tam už hľadal komisár Szeghy. Potom čakal v Záríečí, aby sa na kompe previezol do Hričova. Čakanie ho tiež zachránilo, lebo ak by sa do Predmiera bol dostal

o hodinu skôr, čakal tam už naňho Móric Maršovský, prenasledovateľ slovenského hnutia. Hľadal Štúra v Maršovej, Predmieri, Bytči, Záriečí, Oblazove aj v Kotešovej, dokonca sám Štúr videl za Váhom pri bytčianskom prievoze jazdca, a netušil, že je to Maršovský, vyslaný, aby ho našiel a uväznil. Štúr sa dostal do Trenčína, odtiaľ po polnoci prešiel cez Kostolnú, Štvrtok, Haluzice a Bošácu do Zemianskeho Podhradia k priateľovi Slovákov Gustávovi Ostrolúckemu a odtiaľ do Modry. Len čo sa vrchnosť dozvedela o jeho prítomnosti, chcela ho zatknúť. Nebyť tajného avíza z emresovského domu, nebol by sa zachránil. (Brat Karol Štúr mal za manželku Rozáliu, rodenú Emresovú.) Keď gardisti 28. mája maširovali na evanjelickú faru, aby ho zadržali a uväznili, cez farskú záhradu utiekol a putoval ďalej. Prestupnou stanicou mu bola evanjelická fara v Jablonovom u farára Jána Galbavého. Stačilo povedať: *In fuga constitutus* (Som na úteku), a dostal sa pod ochranu. Po rôznych ďalších peripetiách sa Štúr napokon dostal spolu s Galbavým do Uhorskej Vsi (dnes Záhorská Ves), k rieke Morave. A tam ako „farár a jeho rector“ zaplatili mýtnikom dva grajciare a prekročili cez most. Na druhej strane mosta stála cisárska stráž, ale mládenec si nevšimol, že práve prepustil Štúra, na ktorého iba deň predtým prišiel na oddelenie pohraničnej stráže zatykač (Steckbrief). Nevšimol si to len preto, že ho zaujala mladá žena, vešajúca bielizeň. Štúr prekročil hranicu. A odtiaľ šiel do Prahy na Slovanský zjazd.

Odvaha, ktorou disponuje každý „vzbúrený Jób“ revolúcie za práva tých druhých, ovládne národnú myseľ natolko, že v zápale napredovania nikto zo zainteresovaných na žiadnu šibenicu nemyslí. Štúrov pohyb pripomína Jána Pavla II. a jeho: „Nebojte sa!“ Takejto nezdolnosti sa potom prispôsobujú nielen okolnosti, ale aj samotné dejiny.

Pre Habsburgovcov, maďarskú liberálnu šľachtu, ale aj pre neprajníkov z radov Slovákov bol „nepriateľom ústavy a trónu“, psychologickou zbraňou, namierenou proti prozápadným záujmom Európy. Štúr mal oponentov aj z radov svojich žiakov, napríklad Samo Vozár vydal brožúru *Hlas od Tatier*, v ktorej sa prihovárал za znášanlivosť Slovákov s Maďarmi a vyzdvihoval kladné stránky maďarského liberalizmu a výnimočné kvality Lajosa Kossutha.

Zatykač na Štúra trvá dodnes. Bol nielen „monarchistickým“ väzňom, ale aj väzňom seba samého. Vzťahoval sa nielen na revolučnú porážku v roku 1848, ale aj na pokus zvrátiť a správne nasmerovať pohyb slovenskej myšlienky v roku 1849, keď 20. marca Štúr a Hurban so slovenskou deputáciou navštívili panovníka a organizovali sa nové zbory slovenských dobrovoľníkov. V druhej polovici novembra však boli v Bratislave rozpustené.

Komunisti mu nevedeli odpustiť, že on a ostatní štúrovci chceli byť „svätí“, pretože chceli dosiahnuť pozdvižnutie Slovákov duchovnou cestou pomo-

cou náboženskej viery; súčasníci mu nevedia odpustiť ideu slovanstva v diele *Slovanstvo a svet budúcnosti*, kde rozpracoval vlastnú filozofiu dejín. Štúr videl východisko z „bezpríkladnej pohromy Slovanov“ v ich zjednotení pod hegemoniou Ruska. Predpokladom zjednotenia malo byť prijatie spoločného spisovného jazyka (ruštiny) a spoločného náboženstva (pravoslávia). Prakticky stotožnil dejinné poslanie slovanstva s dejinným poslaním Slovákov.

Zatykač na Štúra trvá dodnes aj preto, že väčšinu svojich cieľov za svojho života nedosiahol a množstvo otázok, ktoré nastolil, sa rieši dodnes: či sú malé národy nútené prikloniť sa k veľkým, či sú malé jazyky odsúdené na perifériu svetových jazykov a, v neposlednom rade, či rozumovo-duchovná polarita sveta západu a východu má aj iné než ekonomické parametre. Preto bol zatykač na Štúra aj zatykačom na všetkých ostatných, ktorí sa spolu s ním zúčastňovali na slovenskom pohybe. Treba zdôrazniť, že zatykač nebol iba hrozbou na papieri. Keby boli hľadaných zatkli, boli by ich väznili a pravdepodobne zabili.

V modranskej samote ako *persona non grata* Štúr žil myšlienkami. Proklamoval: „Tou istou mierou, akou vzdorovitý človek zapiera ducha doby, zapiera duch doby jeho.“ Chcel si vyvzdorovať svoj podiel na slovenskom bytí, na veciach, ktoré neklamú, a to aj dosiahol.

U Štúra a štúrovcov sa dá hovoriť o siedmich výhradách, ktoré sa postupne stali výhradami národnooslobodzovacieho boja: výhrady k výsadám jednotlivcov, aristokratickým chúťkam, dedičným hodnostiam a titulom, centralizácii, maďarizácii, germanizácii a despotizmu. To boli duchovné mantinely, ktoré sa zrkadlia aj v zatykači. Nórsky spisovateľ Bjørnstjerne Bjørnson, obranca slovenského národa v časoch útlaku, nazval Štúra a štúrovcov „generáciou roku meruôsmeho“. Spory, prenasledovanie, ba aj vydaný zatykač na jej čelných predstaviteľov, to všetko dávalo do pohybu spoločenstvo, iniciovalo hlbšie myslenie o sebe, stimulovalo vyhraňovanie postojov. Po potlačení revolúcie sa s postupujúcim časom zatykač premenil na perzekúciu, sledovanie a obmedzenosť pohybu. V Štúrovom prípade na policajný dozor v Modre. Oficiálne nebol stiahnutý a v menej radikálnej forme trval ďalej. Politická nepriazeň k Štúrovi sa prejavila aj v zamietnutí jeho žiadosti o vydávanie slovenských novín (Slovenské národné noviny zanikli v revolučných dňoch). Všetky Štúrove snahy o obnovenie duchovnej continuity a rovnováhy stroskotali. Zatykač na Štúra „oficiálne“ trvá dodnes aj preto, že sa prenášal z generácie na generáciu, až na niekoľkých súčasníkoch, ktorí neskrývajú svoje slovenské zmýšľanie napriek tomu, že sa to nenosí.

Za štúrovských čias bolo slovo dragonáda módne. Používalo sa na vyjadrenie násilných činov vlády proti občanom pre ich národné alebo náboženské presvedčenie. Slovo bolo odvodené od francúzskych dragúnov, jazdcov francúzskeho kráľa Ľudovíta XIV.; dragúni boli vykonávateľmi nariadení a opatrení proti francúzskym protestantom, hugenotom.

Aj Slováci zažili dragonádu na vlastnej koži. Maďarská vláda odpovedala na Žiadosti slovenského národa stanným právom a perzekúciami slovenských vlastencov. Ján Juríček uvádza, že sotva sa skončili porady v Liptovskom Svätom Mikuláši, prišiel do Liptova kráľovský komisár s príkazom uväzniť všetkých účastníkov zhromaždenia v Ondrašovských kúpeľoch. Osobitná pozornosť sa v obežníkoch venovala panslávskym buričom: Štúrovi, Hurbanovi a Hodžovi. Hurbanovu faru v Hlbokom obsadili, pričom nedovolili odísť ani jeho manželke. To však bol len začiatok honu na ľudí.

Tomáš Winkler v *Popravisku* podrobne opisuje z pramenných materiálov štatariálne súdy, šikanovanie a popravy slovenských vlastencov. Sudcovia súdili v Senici, Hlohovci a Nitre. Dňa 13. októbra 1848 vyniesli v Senici prvý rozsudok trestu smrti nad čáčovským richtárom a mlynárom Martinom Bartoňom, národovcom a obhajcom práv sedliakov. Obvinili ho „za povzbudzovanie spoluobčanov k vernosti a vytrvalosti“. Ďalšie dve popravy vykonali v Senici 18. októbra. Obesili Františka Kapitána, poľovníka z Doliny, a Pavla Svatíka, mlynára z Malého Kovalovca. Kapitána popravili náhodou, len za to, že „sa určitý čas potuloval po skalických horách, kde ho chytili mestskí hájníci a odovzdali štatariálnemu súdu“. Svatíka za to, že sa odobral do Skalice, „aby sa čo-to dozvedel o proklamácii, ktorej nerozumel“. Člen štatariálneho súdu jeho vinu zaklincoval tvrdením, že „tento človek čítal slovenské noviny celé dva roky, a nielen čítal, ale ich aj druhým predčítaval“. V Hlohovci odsúdil štatariálny súd Vilka Šuleka a Karola Holubyho. Šuleka popravili 19. októbra za to, že „organizoval ozbrojený odpor občanov voči maďarským gardistom“ zabarikádovaním cesty do Krajného pozvázovanými bránami na bránenie polí, hoci nápor maďarskej armády sedliaci nevydržali. Holubyho popravili 26. októbra za „spoluúčasť na odpore“. Ďalším popravám zabránil príchod cisárskeho vojska.

Dragonáda však pokračovala v jednotlivých stoliciach. Dôvodom bolo zakladanie národných gárd v zmysle zákona z marca 1848, kde sa podľa článku XXII mali začať zriaďovať národné gardy, poverené „strážení nad osobnou a majetkovou bezpečnosťou, zabezpečovaním verejného poriadku a vnútorného pokoja“. Hoci sa gardy zriaďovali po celom Uhorsku, slúžili aj ako

vojenská protiváha k politickej situácii. Winkler uvádza, že „komisár Benický po celom Uhorsku zháňa gardy proti Hurbanovi, ktorý s dobrovoľníkmi vpadol do podjavorinského kraja“. Aktivizuje to nielen gemerských národovcov, ale aj zvolenských, nitrianskych a ďalších. Na scénu vstupujú „traja sokoli“: Ján Francisci-Rimavský, Štefan M. Daxner a Michal M. Bakulíny.

Winkler pokračuje: „Dňa 21. októbra predvolal v Kokave Bakulínymu policajný komisár Hudoba a oznámil mu, že vicišpán ho žiada, aby prišiel na pár slov do Rimavskej Soboty.“ V Rimavskej Sobote bol však namiesto rozhovoru uväznený. Bol obžalovaný „zo sprisahania, špionáže a zo spojenia s Viedňou“. Na tretí deň, 23. októbra, ho vyviedli z temnice, „dali do želiez“ a odviezli do Plešivca, kde ho predbežne zatvorili do úradnickej miestnosti. Francisciho a Daxnera čakal rovnaký osud. Päťčlenný „náhly súd“ s predsedajúcim Ladislavom Bornemisom začal s vyšetrovaním. Všetkým priťažil Francisciho list Bakulínymu o „vtrhnutí slovenských dobrovoľníkov do Nitrianskej stoličky“. Po „náhlom súde“ zasadol 3. novembra štatariálny súd. Všetci traja sa márne bránia. V predvečer súdu, 2. novembra, napísal Francisci báseň *Traja sokoli*. Prejudikuje v nej smrť svoju i svojich druhov. Zaujímavé je dvojveršie: „*Hoj, traja sokoli! či váš hrob hlboký? / Nie je tak hlboký, ako je vysoký.*“ Je vnútorným odkazom na palimpsest slovenskej hymny, na pieseň *Kopala studienku*, v ktorej je obdobný verš. Zatiaľ čo Matúškov hymnický text znie „*Zastavme ich bratia, veď sa ony stratia, Slováci ožijú*“ a v podtexte je text piesne *Kopala studienku*: „*Aká je hlboká, taká je široká, / skočila by do nej*“, Francisciho báseň v skrytom kontexte hymny rozširuje dimenziu hĺbky a šírky výškou, dimenziou duchovného vzletu za spoločný ideál, dimenziu, kam vzlietnu „traja sokoli“ napriek fyzickej smrti. Skok do studne (života/smrti) znamená vzlet.

Po dlhom rokovaní, ktoré sa natiahlo do noci, prišlo k hlasovaniu. Dvaja sudcovia (Szilárdy a Sontág) boli za smrť. Ďalší dvaja (Jánosdiák a Sziklay) boli proti trestu smrti. Predseda Bornemisa sa zdržal hlasovania. Šiesty november mal byť dňom popravy. Na stoličnom dvore boli šibenice a dav. Bola tam aj Francisciho matka, ktorá priniesla plátno na zabalenie mŕtvych. Šibeničné divadlo bolo plné tragickej irónie. Sudcovia vedeli, že obvinení nebudú popravení, ale neoznámili im to do poslednej chvíle. Boli prečítané rozsudky na Daxnera, Francisciho a jeho brata Karola, Bakulínymu a Lojku. Bolo povedané, že za tieto previnenia uhorské zákony predpisujú trest smrti. A potom prišlo to povestné „ale“: Ale pretože všetkých obžalovaných treba ešte konfrontovať s obžalovanými z iných stolíc, bude sa tým zaoberať riadny súd.

Odviedli ich späť do väzenia. Po zasadnutí riadneho súdu boli Francisci a Daxner odsúdení na dva roky a tristošesťdesiat dní, Bakulíny na dva roky,

Karol Francisci na pol roka, Daniel Lojka na tri mesiace a ďalší v rozmedzí niekoľkých mesiacov či týždňov. V Plešivci boli väzni do 18. decembra a potom boli prevezení do Pešti. Po vypočutí cisárskou komisiou boli prepustení na slobodu.

Popraviská z meruôsmych rokov neboli prvé a, žiaľ, ani posledné v slovenských dejinách. Poukázali však na niečo nové. Pomenoval to Štúr: „Úsilie dozvedieť sa o určitej veci pravdu, no iným ju predostrieť ako nepravdu, je formou zla, a prevýši ho len irónia, kde o všetkom dobre a zle rozhoduje len domýšľavosť, ba dokonca sama určuje, čo je dobré a čo zlé.“ A to je princíp politiky, ktorá nedokáže byť zameraná na ducha, na hodnotu človeka ako jediný spravodlivý zákon.

Francúzsky mysliteľ a kňaz Teilhard de Chardin vyslovil myšlienku, že „niet žiadneho iného východiska pre myslenie a konanie než temná viera v pohyb myšlienky“. Obete dragonády niesli slovenskú myšlienku ďalej, násilnou smrťou ju pozdvihovali a umocňovali, rozširovali jej pôsobenie. Šibenice sa stavali aj na výstrahu ako torzá budúcich obetí; v niektorých vyvolávali bázeň, v iných hanu. Šibenica pri ceste čakala ako suchý kmeň na ľudskú obeť. Bola pripomienkou útlaku, poníženia a biedy. Dejiny sú volaním po veľkých osobnostiach, ale rovnako sú aj čakáním na historickú príležitosť, keď sa oboje môže prepojiť a otvoriť cestu pre naplnenie sociálnych, kultúrnych i duchovných požiadaviek jednotlivcov a národov. Pre Slovákov to znamenalo vystúpiť zo seba a dozrieť nielen občiansky, ale aj politicky.

— POLITICKÝ VÄZEŇ AKO SÚČASŤ KULTÚRY

Prvým politickým väzňom starých Slovanov bolo nitrianske knieža Rastislav. Smelo môžeme hovoriť o staroslovanskom archetype politického väzňa, stelesňujúceho myšlienku: Vidiaci bol oslepený v mene slepých, ktorí sa chceli stať vidiacimi. Politický väzeň a zrod, existencia a fungovanie štátov predstavujú spojené nádoby. Politický väzeň je za mrežami vždy preto, že má inú predstavu o smerovaní spoločenstva ako vládnuca elita. Rozpadu Rakúsko-Uhorska predchádzal dualizmus monarchie, prejavujúci sa snahou o kvázivocenné postavenie Maďarov a rakúskych Nemcov. Ostatné utláčané národy označili monarchiu za žalár národov. Štúr nazýva Rakúsko „žalárom Slovanov“. V tomto zmysle boli politickými väzňami nielen Vilko Šulek, Karol Holuby či Janko Kráľ, ale celé národy.

V diele *Slovanstvo a svet budúcnosti*, v stati *Austroslavizmus*, Štúr píše: „Aký je vzťah Rakúska k svojim národom, vidno z toho, že väčšinu krajín udržiava – ako sa hovorí – v neustálom stave obliehania. Znamená to teda, že

„svoje národy“ okupuje ako svojich smrteľných nepriateľov. Všetko, čo povie a sľúbi vláda, považujú preto tieto národy jednoducho za prázdne mlátenie slamy a vysmejú každého, kto sa v to ešte usiluje veriť, alebo ho považujú za „pravoverného“, teda plateného. Tak ďaleko to teda dotiahlo Rakúsko so svojou bezpečnosťou a politickou vierou! Zotrvačnosť rakúskeho života vidno najlepšie na jeho priamych služobníkoch, na vojsku a úradníkoch. Po mnohých udalostiach a nepokojoch uvoľnilo staré dobré presvedčenie v armáde miesto novým názorom, verní dôstojníci sa snažia navzájom oduševňovať častým spomínaním cisára, vidno však na nich, ako sa k tomuto oduševneniu nútia a zostávajú pritom chladní. Je pekné ctiť si a mať stále pred očami toho, kto vyvoláva predstavu celku. No takáto osobnosť musí súčasne celok reprezentovať; cisár musí predstavovať ríšu, jej veľkolepé poslanie, veľkosť a moc, ktorá pozdvihuje každého jednotlivca. Rakúsko však už nereprezentuje nič podobné, stoja za ním nanajvýš bajonety, niekoľko žandárov, finančný úrad a policajní špicli.“ V čase, keď toto Štúr písal, bol politickým väzňom na slobode, trpenou personou pod dozorom žandárov a pod drobnohľadom špiclov. Štúr bol politickým väzňom číslo jeden.

Boli takí, ktorí si želali, aby ho chytili. Hurban cituje rozprávanie Jána Galbavého, v ktorom sa spomína slúžny Boldižár. Ten hodujúcej spoločnosti oznámil novinu, údajne z najnovšieho maďarského žurnálu, že „už toho vychýreného Štúra lapili, a nielen lapili v Štiavnici, ale aj hneď štatariálne ako buriča obesili“. Šírili sa aj opačné správy. Mikuláš Dohnány v stati *História povstania slovenského* uvádza, že „pribehla jedna ženička s chýrom“, že Štúra idú chytiť. Viliam Pauliny-Tóth v stati *Tri dni zo Štúrovho života* na podklade denníka Jána Galbavého píše, že „Štúr dostal tajné avízo z emresovského domu“. A Daniel Lačný v spomienke *Príspevok k životopisu Ludovíta Štúra* píše, že jeho švagor Ondrej Minich osobným príchodom na modranskú faru upozornil Štúra na nebezpečenstvo. Názory na zatykač na Štúra odzrkadľovali promaďarské alebo proslovenské postoje, ale na oboch stranách pretrvával záujem o Štúra ako o kľúčovú osobnosť diania.

Štúr, už s odstupom času, analyzuje v diele *Slovanstvo a svet budúcnosti* postoj Slovákov, a v širšom zmysle Slovanov, k Maďarom. Píše: „Áno, Maďari boli na druhom mieste v spolku, ktorý utláčal Slovanov, preto tá šetrnosť a blahosklonnosť voči nim! V štátnej rade sa uzniesli, že v budúcnosti zostane na úrovni diplomatických jazykov len nemčina a maďarčina, všetkým ostatným jazykom – a konkrétne reči Slovanov, hoci ňou v Rakúsku hovorí 16 miliónov ľudí – bolo toto privilegium navždy odňaté. Slovanom len sypali piesok do očí a používali ich ako strašiaka na Maďarov. No spojenectvo s Maďarmi sa nevydarilo, pretože Maďari, oslnení možnosťou ničím nerušenej hegemo-

nie, napadli Rakúšanov a ich priateľstvo sa navždy skončilo. Škoda, že tento národ, ktorý odnepamäti patril do okruhu slovanských ideí a žil so Slovanmi v dobrých susedských vzťahoch, zašiel v zaslepenosti vlastnou namyslenosťou tak ďaleko, že svoj hnev obrátil proti Slovanom! Preukázal nedostatok rozumu, keďže nedospel k poznaniu, že aj jemu môže svitnúť na lepšie časy len vo zväzku so svojimi starými susedmi.“ Neznamenalo to však, že začal v sebe pestovať trpkosť porážky. V diele *Slovanstvo a svet budúcnosti* napísal: „Každý, kto si myslí, že má na niečo právo, hoci by to bol aj číry výmysel, každý, kto baží po vyznamenaní, moci alebo dokonca po najvyššej suverenite – a väčšina z nás sa nazdáva, že do nej dorástla –, a nedosiahne pritom svoj cieľ, každý, kto nezohľadňuje nároky, koho názory a mienky sa neberú do úvahy ako smerodajné, stáva sa nespokojným, zahorí pomstou, a ak mu bol podnetom k nespokojnosti ten, kto má väčšiu moc, v zúrivosti prestane rozlišovať medzi človekom a osobou toho, kto stojí na čele celku, ale radšej v sebe živí zlo a pri najbližšej príležitosti svojho protivníka uvrhne do záhuby.“ Štúrovo hodnotenie slovenskej porážky bez romantiky a pátosu ho radí k popredným humanistom 19. storočia.

Politickým väzňom je každá bytosť, ktorá nevystúpila z uctievania mystérií, je však odhodlaná zasadiť sa svojím životom za ľudské práva nielen pre seba či úzky okruh svojich blízkych, ale pre spoločnosť, pre svoj národ. A ak by bolo treba život aj obetovať, obetuje ho. Každý politický väzeň je preto súčasťou kultúry, lebo je apokryfom národnej hagiografie, písanej dejinami, históriou a kultúrou.

Zatykač na Štúra patrí k slovenským apokryfom. Dal by sa prepísať z cennej state Viliama Pauliny-Tótha *Tri dni zo Štúrovho života*: Ján Galbavý sa skoro ráno 29. mája 1848 budí na prudký cengot zvončeka. Vstal v domnienke, že ho ako kňaza volajú k chorému. Odsunul závoru z dvier a uvidel Ludovíta. Už aj do Jablonového doletel chýr, že vláda sľubuje odmenu za jeho uväznenie. „Preboha, človeče! Kde ste sa tu vzali?!“ „In fuga constitutus!“ (Som na úteku!) povedal Ludovít. „Či som u vás v bezpečí?“ „U mňa, brat môj,“ odpovie Galbavý, „ste dozaista v bezpečí.“ „Isté je,“ prevzal slovo Ludovít, „že ma vrahovia národa i tu budú hľadať, lebo rozposlané sú už obežníky na všetky strany, aby ma uväznili... a prečo, prečo, brat môj drahý?“ zvolal Štúr s výrazom hlbokej bolesti. „Iba preto, že svoj národ ľúbim, že to robím, čo si oni za najkrajšiu cnosť pokladajú; ak to však robí iný, je to hriech a podlá zrada ústavy a krajiny.“ Galbavý mu odpovedal: „Brat môj drahý, nezarmucujte sa takýmito myšlienkami, buďte dobrej mysle! Oni zaiste pasú za vami, no Boh je dobrotivý, on spravodlivého v biede neopustí, a mňa veľmi teší, že práve v tejto vašej neresti u mňa ste hľadali bratské útočisko; ďakujem vám

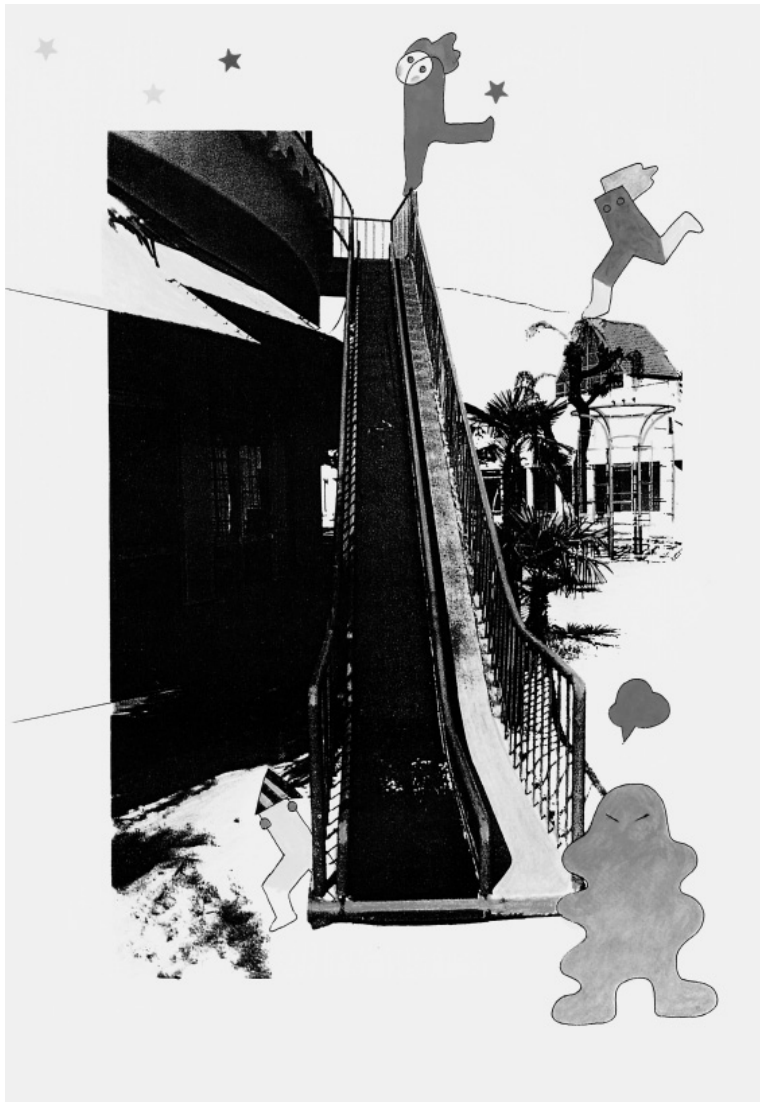
za dôveru ku mne a vedzte, že vaša spravodlivá záležitosť je teraz i mojou a naopak, ak má kto padnúť, nech radšej tisíc národu zradných Kainov padne, ako jeden nevinný, roduverný Ábel!“

— MYSTÉRIUM OBETY

Byť obeťou je pocta. Táto myšlienka sa vyskytuje v každej kultúre. Jedným z bazálnych problémov, ktorým sa zaoberal aj Štúr, bol fenomén obety v mene duchovných hodnôt, vrastených do tela spoločnosti. Mystérium obety sa začína tam, kde si uvedomíme, že nie je možné „čerpať životnú silu a slobodu od iných“, ale ju treba hľadať a nachádzať v sebe. Pod obeťou nemyslel barbarské obetovanie zvierat alebo ľudí, teda obety v kainovskej línii, ale skôr obety v ábelovskej línii, nekrvavé, plamenné či rastlinné obety so symbolickým významom v stúpajúcom dyme, smerujúcom k Bohu. Niet pochýb o tom, že ábelovská línia obety má charakter obetovania obilia, teda plodiny, ktorá sa stáva symbolom kultúry, zotrvania, chleba. Presne v zmysle starozákonného: Kain zabil Ábela a odišiel na východ od raja. Aj Štúr duchovne, v zmysle ábelovskej povahy obety, odišiel na východ, k Slovanom.

Povaha obety určila kultúrne a náboženské vyhranenie národov a v súlade s pohybom nebeských telies ich prirodzene rozdelila na tie, ktoré patrili na „stranu“, kde slnko zapadá, a na opačnú stranu, kde slnko vychádza. Na Západ a Východ. Po skúsenostiach s rakúsko-uhorskou monarchiou sa Štúr domnieval, že svet sa spojil k záhube slovanstva a za dejinný osudový okamih tohto zlomu považoval bitku pri Poltave. Vo viacerých prednáškach i diskusiách proklamoval: „*Und jener Tag war der Tag der Schlacht bei Poltava!*“ (Dňom tým bol deň bitky pri Poltave!) Vtedy pri meste Poltava ruské vojská pod vedením Petra Veľkého dosiahli víťazstvo nad Karolom XII. (stalo sa tak 12. júna 1709). Od toho dňa sa podľa Štúra datuje moc Ruska. Slovanský živel sa stal tajomným a nepoznaným civilizačným prvkom svetovej skladačky, s ktorým bolo treba rátať. Podľa Štúra bitka pri Poltave začala polarizovať svet na západný a východný a táto polarizácia trvá doteraz. Na poltavskej analógii je zaujímavé to, že mystérium obety sa prenieslo na bojisko, kde sa obety zväčšujú geometrickým radom. Prvá a druhá svetová vojna sa stali krvavým obetiskom v mene svetovlády. Niektorí historici sa domnievajú, že keby nebolo toľko rigidnosti v spravovaní rakúsko-uhorskej monarchie vo vzťahu k prirodzeným právam slovanských národností, nevypukla by prvá svetová vojna.

Obeť je hlavným znakom náboženstva. Mnoho úvah v týchto súvislostiach venuje Štúr reformácii: „Reformácia bola od samého začiatku slabá

Etsuko Nakatsuji: Grand Prix BIB, 1999

a ako taká nikdy pozitívne nevystupovala za právo, a hoci všade podporovala pokrok a otvárala brány skutočnej vede, uspokojila sa väčšmi s pasívnym postojom k moci. Bezradný ľud povstal v čase reformácie, aby dosiahol uľahčenie svojho osudu a vydobyl si práva, obrátil sa na Luthera s úpornou prosbou o radu a pomoc, no Luther nevenoval pozornosť utláčaným, a hoci Melanchthon mal srdce pre utrpenie ľudu, sila u neho nezodpovedala súcitu. No Západ brojí nielen proti cirkvi, ale proti samotnému náboženstvu. Náboženstvo celkovo predstavuje obeť, neustále ju pripomína a nabáda k nej. Náboženský rituál predstavuje obeť symbolicky, náboženské učenie k nej podnecuje mysle zreteľnými, jasnými a oduševnenými slovami.“

Otčinou a živnou pôdou protestantizmu bolo podľa Štúra Nemecko. „Tým, že protestantizmus obeť neuznával, vytratila sa obetavosť, idúca ruka v ruke s vernosťou, aj z vyšších politických cieľov.“ Protestantské kniežatá sa správali podľa toho, čo malo v danej chvíli priniesť osoh, a menili kabáty. Duchovne sa nielen územia, ale predovšetkým národná myseľ v nich začali deliť na tých, pre ktorých prijať obeť je svätou povinnosťou, a na tých, pre ktorých obeť vo vyššom duchovnom zmysle nemá sakrálnu hodnotu. Na Západe už takmer vymizla obetavosť a popri tom stráca silu všetko vznešené a pospolité. Západ prijal antitézou: Čas sú peniaze. Čas ako jeden z nástrojov, ktorý treba aj posväcovať, sa stáva nástrojom zhodnocovania, materializácie duchovného na nástroje výmeny tovarov. V tomto zmysle sa dá všetko kúpiť, aj obeť. Štúr v tejto súvislosti kritizuje predaj odpustkov, na ktorom nesie menšiu vinu cirkev ako samotné národy.

V úvahách o obetách dospieva k myšlienkam, ktoré sa po jeho smrti naplnili: „Tí, čo sa považujú za vzdelancov a nazdávajú sa vo svojej pochabosti, že sa nad náboženstvo povzniesli, takzvaní emancipovaní sa z neho vysmievaajú a vyhlasujú, že ho zničia. Marxovo učenie a sekty, ktoré ho vyznávajú, ich tisíce spojené s komunisticky naladenými robotníkmi vo Švajčiarsku a inde, dívajú sa na jeho odstránenie ako na kvet svojej spásy a hlásajú to ako evanjelium. Ruge, Bruno Bauer a stovky iných, rovnako zmyšľajúcich, šliapu po ňom vo svojich knihách a preklínajú ho ako zdroj zotročenia ľudského rodu: v Nemecku má toto odpadlivosť základ v takzvanom vedeckom zdôvodnení, ktoré sa tiahne od protestantizmu cez racionalizmus a jeho ďalšie výbežky, sekty priaznivcov osvietenstva a ich napodobovateľov; vo Francúzsku vzrastá odpadlivosť *en masse* z apatie; v Španielsku, Portugalsku, Taliansku, predovšetkým v Neapole a v Cirkevnom štáte, upadlo náboženstvo do prázdneho rituálu bez akéhokoľvek významu, bez akéhokoľvek pochopenia a svätosti, a o nič lepšie to nie je v iných katolíckych krajinách, v katolíckom Nemecku a nemeckom Rakúsku, kde sa na oživenie náboženského čítania ľudu využíva-

jú misie jezuitov, čo však vedie k pravému opaku. Emancipovaný Západ preto uteká z opustených kostolov tak ako zo žalára prepustení väzni, vrhá sa do víru všetkých možných životných pôžitkov, a každý tak, ako vie, chlípe plnými dúškami rozkoš, akoby si tým chcel nahradiť odriekanie, ktoré si predtým nechal vnútiť náboženstvom. Emancipácia tela a ženy stali sa heslom, a čo sa pod tým rozumie, je dosť jasne vyjadrené v týchto slovách.“

Pre Štúra tieto tendencie značili snahy o zničenie „v celom ľudstve neustále pôsobiaceho, tvoriaceho a stvárňujúceho ducha, s ktorého pomocou sme sa stali takými ľuďmi, akými sme“. Vo svojich úvahách sa prihovára potomkom, ako aj k všetkým potenciálnym neveriacim: „Je váš duch už naplnený pracovitou, vždy k akémukoľvek druhu obete pripravenou a pritom na nič si nenárokujúcou láskou k bližnému, ku každému človeku, láskou, bez ktorej by sa ľudská spoločnosť, akokoľvek skromne na ňu dopadajú jej lúče, rozpadla na bandu – nazdávate sa, že sa môžete zaobísť bez večne pravdivého zákona, ktorý je v nej obsiahnutý? A keby ste aj vystúpili tak vysoko, nie je hádam potrebné, aby toto učenie stálo na tomto mieste pevne ako pyramída, aby varovalo a vystríhalo ľudstvo pred upadnutím do predošlého barbarstva a samolúbosti?“

To všetko sú otázky, ktoré sú aktuálne aj dnes. Ak niečo nesmie byť oboťované, tak je to národ. Národ predstavuje celistvosť v zmysle Aristotelovej myšlienky: Duch zjavuje pravdu len v celku. Znamená to, že aj poslanie, smerovanie a duchovná aktivita jeho jednotlivých predstaviteľov prináleží určitému spoločenstvu, ktoré sa tým stmeluje a nachádza svoje sebaurčenie. V súkolesí porážok Štúr priznáva: „To, čo sa nemôže udržať, sa zrúti, čo v sebe neskrýva životnú silu, odumrie, a národy, ktoré sa z akéhokoľvek dôvodu samy nevedeli viesť, nevedia si vládnuť a spravovať sa, alebo ktoré nevsadia všetko na udržanie svojho vlastného života, musia vstúpiť do služieb iných a nakoniec v nich zaniknúť.“ Bolo to ako výzva ponad čas, aby sa to nikdy netýkalo Slovákov.

Úryvok z pripravovanej rovnomennej knihy